

SABAN OL

ELENI

&

ROOS

Personages:

Eleni een vrouw, 60 +

Rooseen een vrouw, 60 +

woonkamer van een oude villa.

een fles Eau de Cologne.

in de kamer een scherpe cologne-geur.

ergens in de kamer gedroogde rozen.

een scheurkalender.

een grammofoon en platen.

achter het toneel, een samowar die pruttelt.

1

*hei-geluiden als het publiek binnenkomt. Roos loopt naar de
scheurkalender. scheurt een blad en begint te lezen*

roos 1881. Kemal Atatürk, vader des vaderlands is
geboren...

eleni in Thessaloniki.

roos 1922. bevrijding van Izmir.

diepe lach Eleni

of wees hoe je schijnt...

eleni of schijn zoals je bent.

roos ach wat geweldig om iedere dag ergens te passeren.

och wat mooi om elke dag ergens vandaan te
vertrekken.

prachtig is het om te vloeien...

eleni zonder te bevriezen.

roos met gisteren ging ook een deel van mijn leven weg.

alle woorden behoren toe aan gisteren...

eleni hajaihajai

roos nu is de tijd gekomen...

eleni om nieuwe dingen te zeggen.

roos en eleni Rumi.

hei-geluiden stoppen. Eleni en Roos merken dat op

roos wie het goede doet...

eleni plukt zoete vruchten.

roos wie het kwade doet...

eleni plukt bittere vruchten.

roos in honderd gram appels zitten de volgende vitamines

en voedingswaarden:

63 kilocalorieën,

0.3 gram proteïnen,

0.3 gram vet,

14 gram carbonhydraten,

6 milligram calcium,

0.4 gram ijzer,

en 6 milligram vitamine C

hei-geluiden beginnen weer. Eleni en Roos merken dat op

eleni ze zijn weer begonnen.

roos ze zijn nooit opgehouden

eleni houden ze ooit op?

roos waarom zouden ze?

eleni ze zouden moeten...

roos ze gaan door totdat het laatste huis gesloopt is.

eleni laat ze maar komen.

roos ons hoeven ze niet te slopen...

eleni kranig en trots verweren we ons tegen alle

omstandigheden...

roos dat doet de natuur al...

eleni generaties lang werd uit deze ramen gekeken naar de

Bosphorus.

roos binnenkort ga je geen Bosphorus meer zien uit je raam.

eleni de wind woei.

de regen viel.

de storm brak.

de sneeuw was stil.

roos binnenkort ga je naar betonnen dozen kijken.

eleni ik wil weer eens een winter meemaken in deze stad.

weer eens sneeuw die de hele stad bedekt.

roos binnenkort vallen wij

onder monumentenzorg.

eleni heb jij ooit wel eens naar de stilte geluisterd van de

sneeuw.

dan hoor je het hart van deze stad kloppen.

dan hoor je de Bosphorus stromen.

roos ik ben altijd bang voor wat er komt na de sneeuw!

eleni waarom?

roos dan vrees ik dat de Neanderthaler weer ontwaakt.

eleni de Neanderthaler?

roos ze zijn nooit opgehouden.

eleni de Neanderthaler!

roos toen niet, nu niet, nooit niet.

eleni de Neanderthaler!?

roos ‘vandaag je eigendommen,

morgen je leven!’

maar de Neanderthaler van nu gaat veel beschaafder te
werk.

toen had de Neanderthaler goud van de Republiek...

eleni jij zou toch thee zetten?

roos nu heeft de Neanderthaler geld.

eleni jij zou toch thee zetten?

roos ik heb het al gezet.

eleni wat voor thee?

roos gewone thee.

eleni waarom heb je mij niets gevraagd?

roos dan vraag ik het nu!

eleni nee, voordat je thee gaat zetten!?

roos als ik het je vraag, zeg je: waarom vraag je het!...

eleni er zijn dagen dat je het moet vragen

en er zijn dagen dat je het niet moet vragen.

roos ik ben geen helderziende.

eleni tegen het eind van de maand geef altijd ik de voorkeur
aan Engelse thee.

dat weet jij donders goed.

roos zal ik dan Engelse thee zetten?

eleni laat maar.

roos wil je nu dat ik het vraag of niet?

eleni vraag altijd wat voor thee ik wil.

roos wat voor thee zal ik dan zetten?

eleni wat voor thee heb je gezet?

roos gewone thee, je weet wel.

eleni nou laten we dan drinken wat je toch al gezet hebt.

*hei-geluiden worden ietsje luider. ze gaan zitten en drinken
thee*

eleni het is ijskoud.

roos als je constant doorzeurt,

dan wordt je thee koud.

eleni waarom waarschuw je me niet?

roos je thee wordt nog kouder ondertussen.

eleni schenk een nieuwe!

laat maar.

ik heb geen trek meer.

2

roos accepteer nou het bod op het huis.

dan hebben we meteen geen geldzorgen meer.

eleni we hebben geen geldzorgen.

roos we krijgen vier appartementen.

eleni al generaties lang woont mijn familie in dit huis...

nooit hebben we ook maar één moment eraan gedacht
om het te verkopen.

roos ouderwets gepraat!

eleni wijlen mijn vader zei altijd:

een huis is je ziel, die verkoop je niet.

roos maar hij is mooi wel weggegaan!

eleni maar hij verkocht het niet!

hij is gedwongen om weg te gaan!

roos we verhuren ze en dan gaan we weg, weg, weg.

iedereen doet het.

iedereen doet het.

eleni ‘de bovenverdieping heb ik voor u gereserveerd
madam,’

zei de Turkse makelaar hoffelijk;

‘en er komt een lift’.

madam!

madam!

je moeder is een madam, pooier!

madam!

madam.

roos het lukt ons niet meer om de trap op en af te gaan,

madam.

hij heeft gelijk.

eleni vind je dat klaproosje?

roos ja, dat vind ik.

rondom ons alleen maar betonnen muren,

gevangen in je eigen huis,

zonder zon.

waar is je Bosphorus?

eleni over mijn lijk verkoop ik dit huis!

roos insjhallach...

eleni pardon?

roos dat je een lang en gelukkig leven hebt...

insjhallach...

eleni over mijn lijk!

anders grijp ik je in je kraag in het hiernamaals.
roos in deze wereld,
in het hiernamaals,
hiernamaals,
deze wereld
je handen zitten toch constant in mijn kraag.

...

*Eleni probeert een plaat op te zetten. op de achtergrond hoor
je samen met de muziek langzaam het heien op de palen*

3

Roos haalt een brief uit een la. Eleni slaapt. lange stilte

roos een brief!

eleni een brief?

roos ja.

eleni oo, wanneer is 'ie gekomen?

roos toen je sliep.

eleni is 'ie van Anastasia?

roos nee, van Stefanos.

eleni zo iemand ken ik niet.

roos hij schrijft je al jaren.

eleni ik ken hem niet zeg ik je.

roos je schrijft hem nooit terug.

eleni bemoei je met je eigen zaken.

roos je doet alsof hij niet bestaat.

eleni laat het.

roos ik herinner me hem nog zo goed...

eleni ik herinner me niets.

roos hij heeft een dochter.

eleni hoe weet jij dat?

roos uit de brief.

eleni deze brief?

roos nee, uit een andere brief.

eleni open jij mijn brieven?

roos van die iemand die jij niet kent.

eleni schaam je je niet om mijn brieven te openen?

roos je leest ze nooit.

eleni dat is mijn zaak.

roos hij groeide op in mijn schoot...

eleni ik open en lees mijn brieven wanneer ik dat wil,

of ik ze naast me neerleg,

of ik ze in mijn hart begraaf,

dat is mijn zaak.

roos zijn dochter heeft hij Eleni genoemd.

‘ik wil mijn oma zien’, smeekte ze haar vader.

eleni in deze brief?

roos nee, in een andere brief.

deze heb ik niet geopend.

eleni jij opent mijn brieven niet meer.

roos hij wil je komen bezoeken als je dat toestaat.

eleni stond dat ook in die brief?

roos nee, dat was in een andere brief.

eleni heb jij alle brieven geopend en gelezen?

roos ‘waar is mijn omaatje?’ vraagt ze

eleni in het diepst van de hel.

onder toezicht van een hellewachter,

wachtend op de dag des oordeels.

daar.

roos ‘duiven in de lucht,

die laag zweven,

wil je deze brief

aan mijn oma geven’

hij heeft ook een foto gestuurd van kleine Eleni.

ze lijkt wel op jou.

eleni geef al mijn brieven terug.

roos ‘ik weet niet wat ik misdaan heb.

ook al schrijf je mij niet,

ik zal jou blijven schrijven.

je liefhebbe[nde] zoon, Stefanos’

eleni blijf met je poten ervanaf.

roos wil je deze brief of niet?

eleni waarom herhalen we alles?

roos ik wil hem best wel terugschrijven

voor jou.

eleni schrijven

schrijven

schrijven

schrijven of niet te schrijven.

roos ik mis ze.

ik mis ze zo.

eleni schrijf dan!

zoon Stefanos,

waar ga je naartoe met je leven?

roos dat is een raar begin.

raar, raar, raar.

raar begin.

eleni zoon Stefanos...

roos lieve Stefanos,

wanneer zullen wij jou weer eens zien?

eleni wanneer zullen we jou nooit meer zien!

roos hoe is het met je leven?

eleni wanneer kom je nooit meer terug?

roos kom weer terug bij ons.

kom weer bij ons.

we missen je heel erg.

wanneer kom je weer bij ons?

eleni zoon Stefanos,

jij bent weggegaan omdat je eigenlijk
een hond bent.

blaf maar eens in de brieven die je stuurt.

Eleni blaft af en toe door de tekst van Roos

roos waarom jij hier niet meer wilt zijn,

begrijpen wij heel goed.

met ons gaat het geweldig.

we lachen de hele dag.

zou nog mooier zijn als jij ook hier bij ons zou zijn.

eleni het was een lelijke jongen.

lelijke neus.

roos aristocratische neus,

net als zijn moeder.

eleni lelijke armen, grove handen net zoals...

roos waarom ben je zo gemeen tegen hem?

eleni hallo Stefanos,

hoe gaat het daar in hondenland?

hier gaat alles gelukkig heel erg goed sinds je bent
weggegaan.

roos lieve Stefanos,

het leven hier wordt steeds moeilijker,

ook hier in huis.

eleni we eten elke dag lekkere dingen,

klaargemaakt door leuke mensen.

roos toen jij hier was, was alles goed.

eleni straten zijn hier nu geasfalteerd.

het grasveld bloeit prachtig.

heeft een kleur groen die jij nooit zal zien in

Griekenland.

roos ik kan niet meer met je moeder.

eleni er lopen hier geen ezels over de weg.

roos ze komt nooit meer buiten.

eleni de lekkere kazen,

de yoghurt,

de tomaten van hier zal jij nooit meer kunnen proeven.

roos elke dag wordt ze vervelender.

eleni mensen hier zijn goed verzorgd en ze ruiken lekker,

in de straten die jij nooit zult zien daar.

roos je moeder mist je.

eleni hallo zoon,

hoe gaat het daar in Griekenland, waar alle mannen
snorren hebben,
en de vrouwen ook?
hoe gaat het daar in snorrenland?
hier gaat het geweldig goed,
sinds je met je staart tussen de benen
als een echte hond vertrok.
het is hier steeds beter gegaan,
maar dat durfde jij niet af te wachten.
dat je moeder hier zit,
en dat je vrienden hier zijn
dat interesseert je niet.
lafaard.
veel liefs,
je liefhebbende moeder.

roos p.s. stel je voor dat die kleine Eleni in ons huis
rondhuppelt.
diepe lach Eleni

eleni ik kan mezelf niet eens verdragen.
roos een nieuw leven.
jouw weerspiegeling in ons huis,
in Istanbul.

eleni noch Istanbul,

noch dit huis,

noch ik,

kan meer dan één Eleni verdragen.

roos waarom neem je het die jongen zo kwalijk?

eleni *met een diepe lach*

hij had nooit weg mogen gaan.

4

Roos begint een oud variétélied te zingen

roos zingt

mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien
mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien

roos en eleni

mannen met lange armen
mannen met korte mouwen
mannen die altijd zuipen
mannen die altijd roken
holle mannen
bolle mannen
dikke mannen
dunne mannen
enge mannen
valse mannen
rijke mannen

arme mannen

rijpe mannen

mannen...

roos en toen kwam de dokter.

en hij kneedde jou als deeg met zijn charmante,

lange, fijne vingers...

eleni dat noem je massage.

trouwens, wanneer heb jij die charmante,

lange vingers van de dokter gezien?

roos gisteren toen ik jou de thee bracht.

‘mijn rugspieren zitten helemaal vast dokter’ zei jij.

en hij schoof je blouse naar boven en begon te kneden.

eleni dat noem je massage.

roos vooral hoe hij dat vlees van jou

met zijn vingers vastgreep

en weer los liet,

vastgreep en weer los liet.

dan leek het alsof zijn vingers langer werden.

en de manier waarop hij het theeglas vasthield...

wat een beschaafde man toch.

hij dronk zonder te slurpen.

en zijn lippen werden ook langer terwijl hij thee dronk.

eleni merkwaardig toch,

dat ik die lange vingers

niet heb opgemerkt.

roos jij was bezig met voelen.

jouw ademhaling versnelde bij elke aanraking.

toen hij zijn vingers gebruikte lag jij voorover.

dus je kon die lange vingers helemaal niet zien.

eleni zo!

en wat nog meer?

roos als hij jou een prikje geeft,

wanneer hij je onderbroek opzij schuift,

en jodium smeert op je billen.

eleni worden zijn vingers dan ook langer...

roos wanneer hij watten drukt op het prikplekje

en daarna wrijft op je billen.

eleni de dokter kan er niks aan doen

dat jij een hoerig brein hebt

roos zo klonk je niet,

toen je met gemaakte,

zachte stem uitriep,

‘bent u klaar dokter?’

je pijn vermengd met genot

je ogen halfdicht
je mond halfopen
toen klonk je niet zo.
eleni niet alleen je brein,
maar ook je ogen
en oren zijn totaal verhoerd.
roos mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien
mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien
roos en eleni besneden mannen
geslepen mannen
versleten mannen
hopeloze mannen
ijdele mannen
nijdige mannen
gelovige mannen
vrome mannen
geschoren mannen
behaarde mannen
roos waarom hebben mannen zo veel haren
eleni zodat ze zich kunnen verstoppen

roos waarom verstoppen ze zich?
eleni omdat ze bang zijn!
roos van wie zijn ze bang dan?
eleni van vrouwen natuurlijk!
roos wat moeten mannen zonder haren
eleni als ze geen haren hadden, hadden ze het wel
uitgevonden!
roos grote bossen haar.
eleni lekkere bossen haar.
roos bossen om in te kroelen
eleni bossen op de rug.
roos bossen op de buik.
eleni bossen op de armen.
roos en eleni bossen overal.
roos weet jij hoeveel sperma een man in één leven
produceert?
eleni hoe moet ik dat weten?
roos een krat vol.
ongeveer twintig liter.
eleni waar lees je dat allemaal?
roos waar moeten mannen toch heen met al hun sperma?
onze wijk was een stuk gezelliger met de hoeren.

die hebben ze ook verjaagd.
eleni toch niet van de scheurkalender!
roos de hoeren zijn weg.
taverna's waarin wij ons het lazarus zopen zijn
verdwenen.
de bioscoop waar we altijd naar toe gingen,
draait enkel nog pornofilms.
roos en eleni mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien
mannen grijpen naar borsten
zodra ze het levenslicht zien
mannen met open hemden
mannen met lange baarden
mannen die altijd lachen
mannen die altijd slijmen
mannen mannen mannen
roos mannen grijpen naar borsten
en dit gaat door ...
eleni totdat ze dood zijn.
roos het vari  t  theater waar we optraden,
is veranderd in een hamburgertent.
Grieks, Armeens, Jiddisch, Aramees, Ladino, Turks,

de mengelmoes van talen hoor je niet meer in de straten.
eleni maar ons huis staat er nog altijd, als een monument.

roos jaaa

armzalig,

triest,

vervallen

maar niets verloren van haar trots.

eleni nou begrijp ik

waarom de thee altijd klaarstaat als de dokter

langskomt.

roos is het erg duur?

eleni wat?

roos de massage en de prik.

eleni ben jij ziek dan?

roos nee, jij wel?

eleni mijn rugspieren zitten vast.

roos ik heb steken in mijn rug.

en mijn botten zijn verkalkt.

eleni sinds wanneer?

roos de laatste tijd wordt het erger.

eleni je vreet je vol hier.

drank in overvloed.

het gras is hier groener dan bij de buren

je leeft als een roosje in rozenland.

roos wil jij het vragen?

eleni ik vraag niks.

roos staan

werken

zitten

werken

zitten

staan.

kom hier, ja

ga daar, goed.

vooraan, lopen

achteraan, stoppen

sta op je kop

jaloerse ouwe vrijster die je bent!

eleni loopse teef!

de telefoon gaat

roos waarom neem je de telefoon niet op?

eleni werd er gebeld?

roos ...

eleni ik heb het niet gehoord.

roos dus jij hebt niets gehoord.

eleni hoorde jij wel iets dan?

roos de makelaar zou vandaag bellen.

eleni wie?

roos de makelaar.

eleni de makelaar?

roos ja de makelaar,

hij wil een antwoord.

eleni waarom belt zij nooit?

waarom schrijft zij nooit?

roos je neemt nooit op.

waarom blijf je hopen dat ze belt?

eleni het is mijn dochter.

roos waar lag Australië ook alweer?

eleni in de krochten van de hel.

zij zou me moeten bellen uit Australië

om te vragen of ik het hier naar mijn zin heb.

roos heb jij het hier niet naar je zin dan?

eleni niemand komt,

niemand gaat.

roos voor wie wil komen is geen plek.

voor wie wil gaan is geen weg.

eleni ze hebben me mijn kinderen afgenomen.
roos ga je de makelaar nog antwoord geven?

geluid, heien op de palen

5

eleni is de yoghurt op?

roos waar laat jij al die yoghurt?

eleni doktersadvies.

roos de yoghurt komt ons de oren uit.

eleni jij eet,

ik eet,

de gasten eten...

roos jaaa, we komen om in de gasten.

vol gasten

gasten hier,

gasten daar,

gasten overal.

de yoghurt is niet aan te slepen.

nog een bakje?

tuurlijk!

met honing erbij?

u ook?

eleni vraag 'm waarom 'ie vandaag zo laat is.

roos wie?

eleni de yoghurtman.

roos hij is nog niet eens langsgekomen!

eleni vraag 'm wanneer 'ie langskomt.

roos volgens mij komt hij niet meer langs.

eleni hoezo?

roos aan de overkant hebben ze

rondgebazuind,

dat zijn yoghurt beschimmeld is.

eleni wanneer?

roos gister.

ik kap ermee.

‘vergeef me, maar ik kan niet meer langskomen’ zei hij.

eleni hij levert ons al jaren yoghurt.

nooit was het beschimmeld.

wat een onrecht.

roos ‘ik heb geen oude klanten meer,

die goede dingen weten te waarderen’ zei hij.

eleni wat een schande!

roos ‘het ga u goed madam Roos.

ook mijn hartelijke groeten aan madam Eleni.

jullie waren mijn loyaalste klanten’.

eleni en dat vertel je me pas vandaag!
roos vandaag of gisteren,
 wat maakt het uit.
eleni had ik afscheid kunnen nemen.
roos duizenden kilo's yoghurt!
 duizenden kilo's yoghurt!
 je hebt 'm maar twee keer gezien.
eleni daar gaat het niet om.
 het gaat niet om de yoghurt.
 ik weet heus wel dat de yoghurtman
 niet meer komt
 en dat jij liever naar de supermarkt gaat.
 onze wereld wordt steeds kleiner.
 ons leven wordt kleiner
 hoe kleiner het leven om ons heen,
 hoe belangrijker dit soort kleine dingen.
roos klein, groot,
 groot klein,
 klein groot,
 wat maakt het uit?
eleni de yoghurtman weg.
 de melkman weg.

de kruidenier weg.
de ijsman is weg.
de groenteman is weg.
de köfteman is weg.
de kippenman is weg.
de worstman is weg.
de waarzegster is weg.
de hennavrouw is weg.
de stoffenvrouw is weg.
de garenvrouw is weg.
lang leve de supermarkt.

roos wil je yoghurt?

eleni laat maar.

ik heb geen trek meer.

...

roos ik kwam uit de bioscoop,

en liep door de straten van Pera.

het was nog licht.

ik zag dat sommige winkels gemarkeerd waren met een
rood kruis.

ik loop langs het postkantoor.

dan, een razende menigte
als wilde beesten.
als Neanderthalers vallen ze met stokken en ijzeren
staven de winkels aan.
slaan de vitrines kapot, plunderen.
het is duidelijk te zien dat het gepland is.
winkels met een rood kruis zijn van niet-moslims.
ze verkeren in razernij.
ze slaan en schoppen met handen en voeten de vitrines
in.
waardoor hun handen en gezichten besmeurd zijn met
hun eigen bloed.
mensen worden aan hun haren naar buiten gesleept,
geschopt en geslagen.
‘vandaag je eigendommen,
morgen je leven!’
roepen de Neanderthalers.
‘Cyprus is Turks en zal ook Turks blijven!’
ze klimmen als apen
naar tweede en derde verdiepingen.
verscheuren kussens,
schilderijen,

matrassen.
en gooien alles naar beneden.
het regent bestek,
stoelen,
tafels,
grammofoons,
kasten,
bedden,
piano's.
mensen vluchten de zijstraten in.
de politie kijkt toe.
ik loop voorbij een kaaswinkel.
ze gooien alle kazen op straat.
de kazen rollen over straat,
naar beneden,
richting Bosphorus.
verderop wordt een patisserie geplunderd.
ze smijten chocola tegen de muren.
op de straten overal chocolade en taarten.
ze springen,
stampen,
gieren,

brullen,
en krijsen als apen.
de politie kijkt toe.
een muziekwinkel wordt compleet binnenstebuiten
gehaald.
de eigenaar wordt in elkaar geslagen,
en naar buiten gesleurd.
voor zijn ogen worden
de muziekinstrumenten:
saxofoons,
trompetten,
gitaren,
trombones,
kapotgeslagen tegen de muren,
worden naar buiten gesmeten.
met vreugdekreten worden ze
verpletterd,
in plaats van muziek,
het gruwelijke geluid van metaal,
waarop gestampt wordt,
ingebeukt,
dat ingedeukt wordt.

met tranen in de ogen vraagt de eigenaar hulp bij de
politie.

de politie kijkt toe.

lang leve de staat!

...

is dit mijn land?

is dit mijn volk?

waar ben ik in terechtgekomen?

is het oorlog?

wie is de vijand?

waar is de gendarme?

waar is het leger?

waar zijn de commando's?

waar is de marine?

waar is de staat?

de onderdanen worden geschopt,

geslagen,

geknuppeld,

gesleurd,

vertrapt,

verkracht,

vermoord.

ze betalen belasting om beschermd te worden.

lang leve de staat.

‘vandaag je eigendommen, morgen je leven!’

Turkse Grieken,

Armeniërs,

Joden,

geen burgers van de republiek?

wat hebben ze misdaan?

Neanderthalers slopen,

breken,

branden,

de winkels

de huizen,

de kerken.

is het de dag des oordeels?

de politie kijkt toe.

lang leve de staat.

...

en jij hebt het over de yoghurtman die weg is?

...

je vader is weg.

je moeder is weg.

je zoon is weg.
je dochter is weg.
je vrienden zijn weg.
...
ik wil weg.
wij moeten weg.
nu kunnen we weg.
zie je het rode kruis niet?
op onze voordeur,
op ons huis,
op ons voorhoofd.

eleni ...

6

eleni mijn man zaliger hield ook erg veel van yoghurt.

roos jouw man zaliger?

eleni ja.

roos is 'ie dood?

eleni voor mij wel.

roos goh...

eleni moge het sterren regenen op zijn graf.

en moge hij in vrede slapen.

roos wat moge het regenen?

eleni sterren...

roos moge 'gezegende regen' vallen op je graf.

dat is het gezegde.

eleni ik laat het regenen wat ik maar wil.

roos wel ja, je laat 'm de wei opgaan,

of je brengt 'm naar het slachthuis.

of je laat hem doodgaan,

of je laat hem herrijzen.

jij bezit het patent op je man...

zaliger.

eleni hij kwam met het eerste propellervliegtuig.

ik herinner me nog de eerste keer dat ik opsteeg.

hij doet me het bandje van de leren helm om.

zet de bril op.

ik sluit mijn ogen terwijl het vliegtuig opstijgt.

een schitterende bries,

en daarna een ongelofelijke stilte.

ik durf niet naar beneden te kijken.

als ik mijn ogen opendoe,

doorklieven wij de blauwe lucht.

wolken boven en onder ons.

huizen en mensen zijn als mieren.

'ben je gelukkig Eleni?' vraagt hij.

ik kan alleen maar vreugdekreten slaken.

kan niets denken.

sluit opnieuw mijn ogen.

voel me licht als een veertje.

als god bestaat

dan moet 'ie hier ergens zijn.

open mijn ogen.

hij kijkt me aan en glimlacht.

we vallen in een diepte.

...

zijn lippen.

ik herinner me onze eerste kus.

ontdekking van zijn tong.

z'n lippen veranderen in zilver.

de plekken die hij kust, smelten.

we vallen in een smetteloze,

witte, oneindige diepte.

laat het nooit ophouden.

nooit ophouden...

nooit...

de telefoon gaat aantal keren over

roos telefoon!

eleni ...

roos telefoon!

eleni neem op.

roos opgehangen.

eleni verdomme!

roos pardon?

eleni de dokter zou bellen.

roos waarom?

eleni vanwege mijn verzoek.

roos oo, je verzoek?

ik dacht dat we daaraan voorbij waren.

eleni zoiets simpels.

het duurt al maanden.

roos dus met mij wordt er niets overlegd.

eleni zo moeilijk kan het toch niet zijn.

waar bemoeit iedereen zich mee.

roos wat doe je allemaal achter mijn rug om.

eleni de dokters,

de professoren,

de medische staf,

en hun raadgevers,

en hun regels,

de codes.

de staat.

Allah geeft het leven,

Allah neemt het leven.

waar bemoeit Allah zich mee?

roos het mag niet van Allah.

en de dokter mag je niet helpen

in dit land.

dat weet je.
eleni ineens bekommert de staat zich
wel om mij?
er bestaat toch verdomme zoiets als
vrije wil.
roos de keus is niet aan jou.
eleni mijn vader.
mijn moeder.
mijn zoon.
mijn dochter.
iedereen ging.
ik niet.
ik vluchtte niet.
ik bleef.
ik bleef voor de liefde.
ik besluit zelf.
roos jij mag in dit land niet zelf besluiten wanneer je
doodgaat.
toen niet, nu niet, nooit niet!
eleni we verbleven in ons buitenhuis,
er kwamen berichten dat in heel Istanbul,
winkels, huizen, scholen vernield,

geplunderd werden,
en kerken in brand stonden.
om een uur of acht,
half negen kwam een vrachtwagen,
volgeladen met stenen.
uit de vrachtwagen sprongen 10, 15 mannen.
de stenen vielen als regen neer
op ons huis.
al gauw was er geen raam meer over.
toen werd het donker.
ineens sprong mijn vader als een gek
naar buiten,
en schreeuwde in zijn onberispelijke Turks:
'maak het hele huis maar met de grond gelijk.
dood mij,
dood mijn vrouw,
dood mijn dochter.
alles voor ons vaderland.'
wat beduusd vroegen ze:
'hoe heet u?'
met de borst vooruit loog mijn vader: 'Kemal!'
en daarna liet hij zijn broek zakken,

en zijn besneden piemel zien.
hij werd besneden vertelden ze me later,
vanwege hygiënische redenen.
diepe lach
nooit geweten,
nooit gedacht,
dat op een dag,
zijn besneden piemel ons zou redden.
dat redde ons,
maar niet de familie van de priester ernaast.
de mannen snelden richting zijn huis.
ze verkrachtten zijn vrouw
en zijn dochters,
plunderden het huis,
en staken het in brand.
omdat de priester zich verzette
werd hij aan zijn lange baard en haren
door de straten gesleurd.
...
ik heb zijn dochters nooit meer kunnen aankijken
...
de Turkse geheime dienst had een bom gegooid,

op het geboortehuis van Atatürk in Thessaloniki.

om de plunderingen te rechtvaardigen.

later is dat bekend geworden.

...

iedereen vertrok.

ik niet.

ik vluchtte niet.

ik bleef.

ik bleef voor de liefde.

ik besluit zelf.

...

dit is mijn land.

dit is mijn stad.

mijn wijk,

mijn huis.

mijn keus.

en dat met de dokter is ook mijn besluit,

klaproos.

ik blijf wanneer ik wil.

ik ga wanneer ik wil.

en ik heb besloten om

op mijn manier te gaan.

roos maandag jongstleden heeft onze dierbare Eleni

besloten,

haar eigen weg te gaan.

een weg die haar meer en meer

vertrouwd voorkwam,

en die haar de rust en stilte bracht,

waar zij zo naar verlangde,

ze is eindelijk opgelost in haar

smetteloze witte oneindige diepte.

...

wij zijn verdrietig dat zij er niet meer is,

maar respecteren haar keuze.

want:

als het leven lijden is,

komt de dood als vriend.

...

nee, dat is het niet...

we zijn heel erg bedroefd,

dat wij onze dierbare Eleni nu moeten missen,

maar uiterst dankbaar dat zij zonder lijden,

tijdens haar middagdutje is heengegaan.

nee, dat is het niet...

hiermee geven wij kennis van het overlijden,
van onze legendarische zangeres Eleni,
die met haar vrolijke karakter en haar excentrieke
verschijning
van onmisbare waarde was in het Istanbulse nachtleven.
waar zij vele stadsgenoten en prominenten,
een blije dag bezorgde met haar charmes
en altijd wist hun gevoelens treffend weer te geven,
met haar zwoele stem en treurige levensliederen.
nee dat is het niet...
na een lange, dappere vergeefse strijd,
is van ons onverwachts weggeleden...
nee nee nee...
de strijd heb je nimmer opgegeven.
zelfs toen het einde werd verwacht,
bleef je geloven in het leven,
vol liefde,
zorg en levenskracht.
de plechtige uitvaartdienst
zal gehouden worden,
op zondag in de Grieks-orthodoxe kerk Aya Yorgi

waarna wij haar te rusten leggen

bij haar man...

o wacht!

dat kan helemaal niet,

die leeft.

of is 'ie dood?

in ieder geval is 'ie moslim...

we leggen haar te rusten bij haar grootvader Antoniu

Anastasios.

u kunt persoonlijk afscheid van haar nemen,

zaterdag tijdens de avondmis

of in overleg met de familie.

ik doe het graag.

eleni waar zijn de kranten?

roos die zijn er niet.

eleni heeft de krantenjongen ze niet gebracht?

roos de krantenjongen heeft ze niet gebracht.

eleni waarom niet?

roos vanaf nu geen kranten,

heb je hem gezegd.

eleni heb ik gezegd?

roos 'de kranten maken me somber.

waar gaat het heen met dit land’,
heb je tegen hem gezegd.
eleni heb ik gezegd?
roos ‘voor dat geld kan ik een wees laten studeren’,
heb je tegen hem gezegd.
eleni heb ik ook gezegd!
roos ‘mijn ogen dwalen af naar overlijdens-
advertenties.
ik word er heel naar van’,
heb je tegen hem gezegd.
eleni heb ik gezegd.
roos ‘ik heb het gevoel dat ik mijn eigen
overlijdensadvertentie lees’,
heb je tegen hem gezegd.
eleni goh. heb ik dat ook gezegd?
roos dochter van Ferit en Elefteriya zaliger,
geliefde moeder van Anastasia
en Stefanos,
grootmoeder van kleine Eleni,
Eleni Terzioglu is heengegaan.
eleni jij bent jezelf vergeten.
je bent jezelf vergeten in de advertentie.

roos ik ben het niet vergeten.

ik vraag me alleen af,

of ik waardevol genoeg ben in je leven,

om mijn naam te plaatsen onder jouw advertentie.

eleni of vind je mij niet waardevol genoeg,

om je naam erbij te zetten.

roos zet het erbij.

liefdevolle jeugd vriendin,

loyale dienstmeid,

trouwe compagnon,

strijdvolle kameraad,

wederhelft van het Grieks-Turkse

variété-duo Eleni en Roos,

dierbare zuster,

respectvolle concubine...

kies maar uit.

eleni het gaat om het principe.

om het principe.

het principe van de keus, klaproos.

...

7

Roos heeft grote mooie sjaal om

eleni wat heeft dit te betekenen?

roos vind je 'm niet mooi?

eleni het staat je heel mooi.

doe 'm meteen af!

roos hij was weggemoffeld ergens achter je kleren.

eleni doe 'm af!

roos je hebt 'm nooit om.

eleni doe aan wat je wilt,

maar doe deze af.

roos is het beter dat de motten 'm opeten?

eleni deze sjaal droeg ik op de dag

dat ik mijn man ontmoette.

roos als je wilt doe ik 'm af.

eleni gaan we soms naar een bruiloft?

roos de dokter komt.

eleni de dokter komt zo vaak.

is het niet beetje overdreven?

roos ik vroeg me af of hij mij zou willen masseren.

eleni wat heeft die sjaal daarmee te maken?

roos ik wilde er voor de dokter netjes uitzien.

eleni *diepe lach*

wil je jezelf in de etalage zetten op jouw leeftijd.

roos deze wilde Anastasia hebben.

ze vergat 'm toen ze wegging.

ik had beloofd het/'m haar op te sturen.

eleni Anastasia is al jaren weg.

in geen jaren bezoek,

noch bericht.

we zijn zelfs haar gezicht vergeten.

roos ben je werkelijk haar gezicht vergeten.

eleni weet je wel hoe lang geleden

ze vertrokken is?

roos tast eens even diep in je herinnering.

eleni uit het oog, uit het hart.

roos ze hield veel van je.

ze wilde nooit dat je wegging.

herinner je je dat niet?

eleni het was een lastig kind.

dat herinner ik me.

zodra we een stap buiten de deur zetten,

begon ze gelijk te janken.

roos zij wilde gewoon mee,

wilde deel uitmaken van onze wereld,

ons zien optreden.

eleni misschien, ik weet het niet.

roos ‘ik heb die vrouw echt lief,

maar ik moet voor mezelf kiezen’ zei ze.

eleni zei ze dat?

roos dat zei ze.

eleni voordat ze wegging?

roos voordat ze wegging.

eleni zei ze?

roos ja.

eleni ze zei ‘die vrouw’?

roos die vrouw, ja.

eleni ze was verwend.

altijd maar haar zin willen krijgen.

roos ‘jij bent meer een moeder voor mij geweest, Roos’ zei

ze.

ze vroeg me zelfs om mee te gaan

naar Australië.

eleni je hebt haar verpest.

en daarom schrijft ze niet!

en daarom belt ze niet!

en daarom komt ze niet!

je hebt ze allemaal verpest.

roos ik zorgde voor ze!

jij had geen oog voor hun problemen.

van jou moesten ze per se naar een openbare
staatschool.

ze werden uitgemaakt voor christenhonden.

ze moesten er maar 's tegen kunnen.

de pesterijen, hun blauwe plekken,

ze moesten er maar 's tegen kunnen.

vaak kwam ze huilend thuis,

wilde niet meer naar school gaan.

ze moesten er maar 's tegen kunnen.

en hij had weer eens gevochten met jongens,

omdat ze hem voor ongelovig varken uitmaakten.

ze moesten maar eens weerstand bieden,

omdat jij dat vroeger ook had gedaan.

eleni waarom ging je niet met haar mee dan, naar Australië?

roos ik bleef

omdat ik jou niet in de steek kon laten.

iedereen vertrok.

ik niet.

ik vluchtte niet.

ik bleef voor jou.

eleni heb je er soms spijt van?

roos nee.

maar ik weet wel

waarom je mij vroeg om bij jou

in te trekken.

eleni waarom dan?

roos omdat je het niet aankon.

‘verlaat die man van jou en kom bij ons.

zie je niet dat hij jou als een hond behandelt!’

eleni hij was een bruuut.

hij sloeg je.

hij mishandelde jou.

roos je hebt me aangemoedigd om te scheiden.

maar het ging niet om mij!

eleni waar ging het dan om?

roos het ging om jou,

je kinderen,

je man.
eleni is dat mijn dank na zoveel jaren?
roos jij hebt me als een soort voedster gebruikt.
eleni jij was wanhopig en eenzaam.
 hunkerend naar liefde en warmte.
 in mijn huis...
 wat heb jij precies gehad met mijn man?
roos wil je dat echt weten?
eleni het wordt tijd, ja.
roos hij doet mij het bandje
 van de leren helm om.
 zet de bril op
 ik sluit mijn ogen
 terwijl het vliegtuig opstijgt.
 een schitterende bries,
 en daarna een ongelofelijke stilte.
 ik durf niet naar beneden te kijken.
 als ik mijn ogen opendoe,
 doorklieven wij de blauwe lucht.
 wolken boven en onder ons.
 huizen en mensen zijn als mieren.
 ‘ben je gelukkig Roos?’ vraagt hij.

ik kan alleen vreugdekreten slaken.
kan niets denken.
sluit opnieuw mijn ogen.
voel me licht als een veertje.
als god bestaat
dan moet 'ie hier ergens zijn.
open mijn ogen.
hij kijkt me aan en glimlacht.
we vallen in een diepte.
...
zijn lippen.
ik herinner me onze eerste kus.
ontdekking van zijn tong.
z'n lippen veranderen in zilver.
de plekken die hij kust, smelten...
we vallen in een smetteloze,
witte, oneindige diepte.
laat het nooit ophouden.
nooit ophouden...
nooit...
eleni waar begon hij je te liefkozen?
bij je borsten?

roos ...

eleni mannen beginnen altijd bij de borsten.

is een onveranderlijke natuurwet.

zo gauw ze geboren zijn

vallen ze de borsten aan,

dat gaat door totdat ze dood zijn.

ze neuriën het mannenlied

roos met de jaren verslijt het lichaam,

de rondingen.

het geheugen vervaagt,

de herinnering,

de beelden vervagen.

herinnering als enige houvast,

die alsmaar vervaagt...

eleni ik wil het liefst alles wissen.

roos we moeten verdergaan.

eleni ik ben bang, Roos.

roos waarvoor?

eleni om de waarheid, de realiteit,

onder ogen te zien.

roos heb je daarom nooit iets gezegd

over je man?

eleni ik was hem allang kwijt.

maar ik was bang dat als ik iets zou zeggen,
dat ik jou ook kwijt zou raken.

roos laten we een nieuw leven beginnen elders.

eleni ik ben bang dat als ik dit huis,

deze stad verlaat,

ik geen verleden meer heb...

als ik dat loslaat,

dan denk ik dat ik niets meer heb.

ik ben bang dat de Neanderthaler zijn gelijk krijgt,

als ik wegga.

roos je hebt mij.

ik ben bij je.

ik zal altijd bij je blijven.

eleni ook als de Neanderthaler weer ontwaakt?

roos ik zal altijd bij je blijven.

maar ik wil leven,

naar buiten,

wandelen langs de Bosphorus,

mooie jurken aan,

de zon in huis,

de kleine Eleni laten rondhuppelen,

Anastasia bellen,
naar Australië,
laten we leven!

eleni zal ik dan een mooie jurk aantrekken?

roos zie je wel, ik wist het wel.

eleni wat?

roos jij bent ook verliefd op de dokter.

eleni hij is veel te jong voor ons.

roos daar gaat het niet om.

eleni waar gaat het dan om?

roos om het principe.

om de aanwezigheid van een man.

eleni dat 'ie thee met je drinkt.

roos dat 'ie jou aanraakt,

eleni dat je je weer herinnert,

een lichaam te hebben

roos dat je aangeraakt en gestreeld wordt.

eleni wil jij ook een prik en een massage?

roos wil jij het vragen?

eleni als jij thee zet,

wil ik het wel vragen.

roos wat voor thee wil je?

eleni wat voor thee heb je gezet?

roos gewone thee, je weet wel.

eleni laten we maar drinken wat je hebt gezet.

*ze lopen samen naar buiten. voordat ze het toneel verlaten
scheurt Eleni een blad van de kalender en leest*

eleni 1453,

verovering van Istanbul?

roos door Fatih Sultan Mehmet, de veroveraar...

*ze lopen samen naar buiten. op het achterdoek projectie van
een zwart-wit 8mm-film, waarin Eleni en Roos te zien zijn bij
een optreden. ze zingen samen.*

Eleni & Roos ging bij Theater Rast in
première op 11 maart 2010, in Podium
Mozaïek, Amsterdam

eleni Paulette Smit

roos Manoushka Zeegelaar Breeveld

Regie: Şaban Ol
Muziekcomposities: Şelim Dogru
Vormgeving: Bulent Evren
Lichtontwerp: Dirk Blom

www.rast.nl

Speciale dank aan Ergun ŞimŞek

Şaban Ol (1962, Aksaray, Turkije) is theater-
regisseur, toneelschrijver, vertaler en dichter.
Hij studeerde in 1989 af aan de Theaterschool in
Amsterdam. Zijn tekst *Kakkerlakken* toerde met toneelgroep
Ceremonia onder regie van Eric De Volder door België. Met
De Volder werkte hij regelmatig samen, evenals met de
Vlaamse toneelschrijver Paul Pourveur. Samen met Celil
Toksöz en Gert de Boer richtte hij in 2000 Theater Rast op.
Sinds 2005 zijn zij het huis-
gezelschap van Podium Mozaïek in Amsterdam-West.

Toneelwerk

De Mus – 2012

Moeder Blues – 2011

Eleni & Roos – 2010

De Terugkeer van Olbyses – 2009

De Kus van de Roos – 2004

De Afrekening – 2001

Wespennest – 2000

Kakkerlakken – 1996

* Teksten verschenen bij De Nieuwe Toneelbibliotheek